

ԳԱՂԱՐԱՅԻՆ ԼՈՒՐՆԵՐ

ԵՂԻՊՏՈՍ

Տէրի Թէլէկրաֆ լրագրոյ վրէննայի թղթակիցն ստոյգ աղբիւրէ իմանալով կըսէ թէ, Պ. Կլաւտըսթինի եղբայրական խնդրոյն նկատմամբ արտասանած վերջին բանախօսութեան վրայ, Աւստրիա, Ալբանիա և Իտալիա միաձայնէր են այն կէտին վրայ՝ թէ իրենց շահուց նպատակաւ չէ այսուհետեւ անտարբեր աչքով նայիլ եղբայրոսի սպառնացող ազդեցիկ վրայ։ Այս երեք տէրութիւնք որոշէր են սկզբամբ պատեհ առիթին միջամտել և ալ վստահութիւն չընել անգլիական կառավարութեան։ Այսուհետեւ անգլիկ միջամտութիւն մ'ընել չեն ուզէր, այլ պիտի ոչնչէն որ օսմանեան զօրքերը զրկուին աստատմութիւնը զպիտիւ համար։ Պիղմարը իշխանն և Գալիպոլի կոմսը չեն մասնակցիլ Կլաւտըսթինի նպատակաց՝ Մէհմետի կուսակցիներուն խնդրոյն մէջ, զորս երբ ապստամբներ կը ճանչնան և ոչ իւր իր անգլատիւնն ու անխախտութեանը համար կուտող ժողովուրդ մը։ Պէլքինի, Վիլհէմայի և Հոմբի Գալիպոլիները Սուլթանի շարժման մէջ՝ միմայն սպառնալից անպատմութիւն մը կը տեսնեն, որ անյայտ զարկու աշտը ունի անգլիացի կամ օսմանցի զօրքերով, եղբայրոսի կառավարութեան կարողութեանը չափ տալիս զօրաց օգնութեամբ։

Գալիպոլի, 15 Մայիս. — Դատարարական բարենորոգութեան յանձնաժողովն այսօր իր նիստն քաւ։ Դատարարական կառավարութեանը բաժնիքը քաւալարի մէջ, որ Սէրբանիոյ անգլատիւնը երկրորդական տէրութեանց ներկայիցն էր, յանձնել կուղէր։ Պիլքինի պատգամաւորը բողոքելով ետ քաշուցաւ, միւս երկրորդական տէրութեանց պատգամաւորը չարունակեցին նիստը։

Հայ Եւրոպայ. — Դատարարական բարենորոգութեան յանձնաժողովն իր այս աւուր նիստին մէջ մերժեց առաջարկ մը, որ Սէրբանիոյ անգլատիւնը երկրորդական տէրութեանց ներկայիցն էր, յանձնել կուղէր։ Պիլքինի պատգամաւորը բողոքելով ետ քաշուցաւ, միւս երկրորդական տէրութեանց պատգամաւորը չարունակեցին նիստը։

Մէմբրիալ Տիբլումի մէջ լրագրողը կըսէ թէ, քանի մ'օրէ 'ի վեր պաշտօնական ակնարկ մէջ Սպանիոյ՝ դեսպանախորհուրդին պատահական մասնակցութեան վրայ կը խօսուի։ Սպանիա շատ անգամ յայտնած է մեծ տէրութեանց կարգին մէջ ընդունուելու յաւակնութիւնը։ Նաև ինչպէս ընթերցողը գիտեն, երկու տարի կայ որ, երբ Սուէյի շրջանիցն հաւաքական պաշտպանութեան վրայ խնդիր եղաւ, Սպանիա ուղեց մասնակցիլ այս գործառնութեան, իբր ծայրահեղ Արեւելից գաղթականական տէրութիւն։

Սալայն, Միջերկրականի մէջ չկրնար ծրարանայիլ, Իտալիոյ և Անգլիոյ աստիճանին հաւասար նկատուիլ։ Բայց ահա ճիշտ ըստ պահի այս անշահեկալ կացութիւնն որ զինքն եւրոպիոյ ընտրութեան կը յանձնարարէ՝ եղբայրոսի խաղաղութեան մասին մէջ դեր մը խաղալու համար։

Ասիէ զատ, սպանիական բանակը, կիլիկիոյ և բոլոր զինուորականներէ զնահատեալ ազդեցիկ համադրեալի ձեւի պատճառներով՝ կատարեալապէս ընդունալ յաջողութեամբ կուտիլ՝ զօրքերը եղբայրոսի և Սուլթանի աղքատամբութիւնը։

Դատարարաց այս կարգին մէջն է, կըսէ Մէհմետ Տիբլումի, որ խօսուեցաւ տնօրինութեան միջոցով, որ կրնանք կարծել թէ պիտի ընդունուի Մատրիաի մէջ երբ Սպանիոյ կառավարութեան առաջարկութիւն մ'ըլլայ։

Բէլ Մէլ Կաթին լրագրողը հաւատած մը կը հրատարակէ Դեսպանախորհուրդի վրայ և կըսէ թէ, կացութիւնն այժմ հետեւեալ պայմաններով կը ներկայի։ Առաջին, Դեսպանախորհուրդը, երբ երբէք զուտորի, միմայն Դանաձուց խնդրոյն լուծմամբ պիտի սահմանաւորի։ Երկրորդ, Դագլիա ուրիշ կերպով չը հաւանիր Դեսպանախորհուրդը, այլ միմայն ստ պայմանաւ որ, ամբողջ Եղբայրական խնդրին անդ միձուռի։ Երրորդ, Անգլիոյ Գալիպոլիներէն շատ անգամներ չ'են ընդգրկմանը Գալիպոլի այս պահանջումին։ Զօրքերը, Փարիզի և Լոնտոնի մէջ և բանակցութիւնք տեղի կունենան սա հիման վրայ թէ, Անգլիա կը հաւանի դեսպանախորհուրդը ծրարելու տալ այնպիսի ընդարձակութիւն մը, որով Դագլիա պիտի կրնայ յաւակնել երկուսի հսկողութեան մէջ և անգլիական զօրաց եղբայրոսի միջնակին թուականի մը որոշման խնդիրները։

Վերջինիս թերթը կը յաւելուէ, թէ Դագլիոյ կառավարութիւնն Անգլիոյ կառավարութեանէն ասիէ աւելի բան պահանջէ։ Դեսպանախորհուրդը չ'է պիտի գումարի, բայց ամեն պահ Դագլիոյ մէջ անհերքելի է որ գետնականախորհուրդն Անգլիոյ եղբայրոսի վրայ ունեցած բացարձակ ազդեցութիւնը կորսնցընել պիտի տայ։

ԽՍԱՒՈՅ ԳԱՂԱՐԱՅԻՆ ԼՈՒՐՆԱՆ ԵՂԻՊՏՈՍ

Վիլհէմայի Մայիս 13 թուականի կը գրեն թէ լրագրողը, «Եւրոպական խնդր մը լրագրաց մէջ հրատարակուած գրոյցներն որք կըլլան Իտալիոյ՝ Դեսպանախորհուրդի նկատմամբ ունեցած ծրարելիքներուն վրայ, իտալացի լրագրաց լեզուն, որք իրենց երկրին համար, բոլորովն նոր եռանդով մը, եղբայրոսի մէջ Անգլիոյ և Դագլիոյ հաւասար դեր մը տալ կուղեն, Կաթինի լրագրողը յօդուածն որ բարձր գլուխ կը յայտարարէ թէ, Իտալիա օգուտ պիտի քաղէ Աւստրիոյ և Ալբանիոյ հետ իր միացումէն՝ վերահաստատելու համար իր ազդեցութիւնը փորձաւորութեան երկրին մէջ, և որ քաղաքապետ կ'առաջարկէ որ եղբայրական խնդրը չ'զրկուի կրնայ լուծուիլ ոչ լոկ Անգլիոյ և ոչ լոկ Ֆրանսայի կողմանէ և ոչ ալ լոկ այս երկու տէրութեանց միացում մը, վերջապէս այս ամեն իրաւաստիները որոշելու տուին ինձ որ աւստրիական քաղաքական ակնարկը ճշմարիտ արամաբարութիւնն են իմանամ այս մասին։ Ուստի թէ Վիլհէմայի և թէ Բէլքինի մէջ շատ Պետական մարդերու հարցուցիլ և կըցայ հաստատել թէ հետեւիին համաձայն ըլլայի։

Ոմանք կ'այնչեն որ մուսուլման քաղաքականութիւնն յանձնարարել պէտք է Իտալիոյ գէտ, վստահի, կըսեն, համադրուած են որ երբ Աւստրիա այս կերպով վարուի, համապատասխան կ'ըլլայ Ալբանիոյ դիտաւորութեանց և Իտալիոյ անձնաւորութեանց զոհողութիւնն մը տուած, զոր կրնայ տալ տանց իր անձնական շահուց փնտս մը պատճառներ։ Ոմանք ևս, ընդհակառակն, գիտեն կուտան որ, սխալ են իմացութիւնն է՝ թէ Աւստրիա շահ չունենայ եղբայրոսի մէջ, և կարողանայ խնդրը ձգել Իտալիոյ անապարձութիւնը շողքորթելու համար։

Իր կարծեաց անխախտութեամբ և իր զայծառ գաղափարներով ծանօթ պետական մարդ մը սապէս քաւ ինձ, կը յաւելու թանի թղթակիցը, այսինքն թէ.

«Թիւ Ալբանիա եղբայրական խնդրը մէջ միմայն մեկ առիթ տեսնէ թէ ծախքով իտալական անապարձութիւնը զոհողութեանը, խիստ քննական է այդ։ Ալբանիա միջերկրական տէրութիւն մը չէ, և Միջերկրականի վրայ անցած և տեղի ունեցած եղբայրական ներքին անապարձութիւնը Մատրիաի մէջ կը զօրացնէ։ Աւստրիա համար այդպէս չէ։ Աւստրիա կ'արեւոր տեղ մը կը բռնէ այդ ծովուն վրայ, առ որ կը մղեն զինքն օր քաւ օրէ ցամաքային քաղաքականութեան խրատները։ Արդ, եղբայրոսի խնդրն ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ Միջերկրականի խնդիրը։ Ինչպէս է գիտնալ թէ, ո՞ր տէրութիւնք պիտի տարածեն անգլիկ իրենց վաճառականութիւնն ու քաղաքական ազդեցութիւնը։ Այդ տէրութիւնք իւրաքանչիւրն օր քաւ կը յաւակնուի եղբայրոսի մէջ, նոյնպէս միջոց մը կը տեսնէ իր առջեւ։ Ո՞վ է Ալբանիոյ միջոցը, ձիւղ Իտալիան է, որուն փառաբանութիւնն ոչ ոքիչ չ'ըւարդ բռնի մը կը ձգտի քան թէ զմեզ Անգլիական ծովէն հալածելու։

Իտալիա կը տեսնայ թրիւթի, մեքենայութիւններ կըսէ Դագլիա լուր մէջ, կ'ըստական Բեքաւաւ կը արտածէ Ալբանիոյ մէջ։ Դիտարու սխալ մը չ'ըլլար թէ Լայ ուրիշն Աւստրիոյ կողմանէ, բարենորոգէ Իտալիոյ ձեռքն բռնել և իր գերքը Միջերկրականի վրայ զօրացնել։ Եղբայրոսի խնդրը լուր Իտալիոյ համար ինչ որ է միջանային և Անգլիոյ համար։ Այսինքն Ալիոյ վաճառականական ուղին, որ Իտալիա ստացուածը չունի։ Ուրիշն եղբայրոսի Իտալիոյ համար լոկ միջերկրական գերք մը կրնայ ըլլալ ուրիշ պետի աշխատի իր ազդեցութիւնը տարածել այն պիտի տեղեաց վրայ՝ ուր հակառակորդ ենք մենք իրեն հետ։ Միջերկրականի վրայ Ֆրանսայի բնական միջակիցը կամ հակառակորդն է Անգլիա, Աւստրիոյ հակառակորդն ալ Իտալիան է։ Դիւրին է հասկնալ որ Ֆրանսան ինչո՞ւ կուզէ Իտալիոյ հետ միացնալ ընդգէտ Անգլիոյ, բայց ինչ որ անբացատրելի է, ինչ որ Ալբանիա չ'ընար ուղիւ, այն է՝ երբ Աւստրիա ինքնաբերաբար և բաւարար Իտալիոյ գործերը կարգադրէ և Արեւելի մէջ տայ անոր գերք մը՝ որուն հարուածն զրացուի մինչեւ Անգլիականի մէջ։

Ամսոյ 24ին Բեքաւաւի մէջ հեղեղանման անձրևներ կը տեսնուին։

ՆԵՐՔԻՆ

Հայկական ստացուած նոր տեղեկութեանց նայելով, կըսէ Մ. Զէքէ, Ռօլա և Մաթամէ կոչուող երկու ցեղերու մէջ գծաւորութիւններ ծագել են։

Սաթամէներու դիտարկն ուղեւոր Ռօլաներէ վրէժ լուծել, իր մարդերէն 1500 հօգի կը հաւաքէ և կ'ուղղէ դանիք թշնամի ցեղին վրայ ամսոյ 6/18ին։

Ճակատամարտէ մ'ետեւ, ուր բաղնիքի Ռօլաներ կ'սպանուին Սաթամէները պարտեալ ցեղին քանի մը բնակարանները կը կողոպտեն, և անոնց արջառններուն մէկ մասը կը զրուեն։

Հայկական կառավարիչ ճէմիլ փաշայն այս լուրն իմանալուն պէս, գունդ մը զօրք կը ղրկէ տեղական զորքային տեղ մը հրամանատարութեամբ։

Զօրագունդը 14 ժամուս չափ կը հաւաքէ խառնարանները, բայց ապա կըստիպուի ետ դառնալ, ձիւրը չ'ընարալ աւելի առաջանալ անապարձութիւն մէջ։

Սոյն միջոցին կառավարիչը ներքին գործոց նախարարութիւնն հրահանգ խնդրելէ ետեւ, կը համաձայնի դրացի ցեղերու հետ, որք կը հաւանին օգնել 300 հաճախորդաց։

Հեմեղազոյն այսպէս կը յաջողի հասնիլ Սաթամէներու մօտ և ճակատամարտ մը տեղի կունենայ։ Սաթամէներն անմիջապէս խոյս կուտան և զօրականք կը վերադառնան Հայկէ։

Ճէմիլ փաշայն այս եղբայրական ներքին գործոց նախարարութիւնն իմացունելով յայտնած է թէ հարկաւոր է աւելի խիստ պատիւ մ'իւրօր գնել, որպէսզի ապագային մէջ կրկին տեղի չ'ընայ հասարակաց ապահովութիւնը վրէժելու։

Անցեալ շաբաթ Պօլսոյ մէջ հետեւեալ դէպքը տեղի կունենայ։ Սիւլէյմանիէ թաղին մէջ հանգուցեալ Գայիլերի Ահմետ փաշայի ապարանքը բնակող Արաբուհի մը պարտեղը գտնուած միջոցին ընդգետնեայ ձայներ կը լսուին, ուստի կերթայ իմաց տալ տան միւս սպասուորներուն, որք կ'երթան վարտեղ վաղել և ահանջ գնել ձայնին։ Ստուգելու տարօրինակ ձայն մ'ըլլել կը լսուէր։ Գետնին տակէն, բայց ոչ օր կըցաւ հասկնալ թէ ինչ ձայն էր։ Սպասուորներն յայնժամ խորհելով թէ ո՞րք գործողութիւն մը կըլլայ գետնին տակ կը փորվան ոտակնութեան գիւմիւլ և գործն իմացունէր։

Գետնի մը զինուորներ, թաղին իմացին և Մուսթաֆան ընկերակցութեամբ յիշեալ պարտեղն երկուսով ձայն ելած տեղը փորել կուտան։ Պարտեղին արտաքին դատին սակ խոռոչ մ'երեւան կըլլէ, որ գետնի բոլորովն չ'ըլլալով։ Մէկ քանի զինուորներ կ'ընան խոռոչին մէջ, մինչեւ միւս զինուորներն ալ խոռոչին մուտը կը հասնին։ Եղած ընտելութիւններէն կը հաստատուի որ, այս խոռոչն յիշեալ ապարանքն, ուր կընակէին Ահմետ փաշայի վեհապետ և եղբայրներ Արեւելի անհաւաք Հիւսէյնի Պէյ, ո՞րք գործողութեամբ օգն հանելու համար փորուած էր։ Նոյն միջոցին խոռոչը գործաւոր մը կը ձերբակալեն, որ խոռոչը փորելու զբաղած էր, նոյնպէս պարտեղայն մը։

Խիստ ընտելութիւն մը սկսած է։

Ամսոյ 24ին Բեքաւաւի մէջ հեղեղանման անձրևներ կը տեսնուին։

զան կարկուտով խոռն և կը տեսնեն շարունակ երկու ժամ։ Մուսուլայ գետակը կը յորդի և հեղեղները շուկան լեցուցելով բաղնիքի խոռոչները կը քանդեն։ Վնասները մեծ են բայց բարեբաղդաբար մարդու կորուստ չ'եղայ։

Նոյնպէս Ահմետի Պաղատի թղթակիցը կը գրէ թէ, Մարտ ամսոյ 23ին սկսելով Տիգրիս գետի վրէժն հեղեղեալէ բարձրացել և եղբայր վրայի թուրքերը կ'արգէր են։ Պաղատի չ'ընարալ գաղտնիք ողորդելով 4 ժամ հեռաւորութեան տարածութեամբ, պարտեղը և արտաքին փնտս ցեր, տունիկերն արմատախիլ եղբեր են։ Մարդիկ և անասունք բարձր տեղեր ապաստանէր են։ Բնակարանք և գոյք ջրամայն եղբեր են և այն և այլն։

Հալիպոլի կըսէ թէ, Մուսուլայէն Պրուսա զինուորիք երկուսուրդ աշխատութիւնը սակեալ տարի տուալ սկսած էին կառավարութեան ծախքով, բայց 106 հազարամէթը երկայնութեամբ երկարեալ դիմելու զետեղութիւնն աշխատութիւնը գաղաւոր առած էին։

Այժմ կ'իմանանք թէ, կը յաւելուէ, երեւելի փառապան Երեմիէ Եֆէնիսի արտօնութիւն խնդրած է Կայսր, կառավարութիւնն, իր ծախքովն այս աշխատութիւնները լրացունելու։

Ուրիշ հարուստ արտօնատէր անգլիացի մ'ետեւ, որ միանգամայն Ալբանի երկաթուղայն լուծնելից է, խնդրէ և սոյն աշխատութեանը օրտոնութիւնը, և օրդէն Պ. Փամի հարուստագետը հոն զրկել մինչեւ հիմայ եղած աշխատութեանց վրայ մանրամասն տեղեկագիր մը պատրաստելու համար։

Անցեալ շաբաթ, Պօլսոյ վրայ տէ խանի մէջ Պարսիկ մը սպանուած կը գտնուի։

Ապաւիլ Բահիմ (այս է սպանուողին անունը) երկար տունէն ի վեր այդ Խանը կընակէր, և խանի փառապանաց յարգանքն ու հաւատարմութիւնը գրաւած էր, իրենց մատուցած վարկի ծառայութեանց համար։ Այս փառապաններէն մին մինչեւ իսկ անոր յանձնած էր իր փառապան տան պահպանութիւնը, ուր գիւրերը կ'պարկէր Պաշայի մէջ։ Անցեալ ուրբաթ առաւուս, փառապանին իր սովորական ժամունկ փառապանուն կերթայ և դուռը գոց գտնելով, խանին մէջ գտնուողներէն մէկ քանի մարդոց օգնութեամբ գուռը կըլորէ, և կրտսնէ որ Ապաւիլ Բահիմի գետնի անկողնին վրայ փռուած կը գտնուի, զլուրը մարմինէն բաժնուած։

Ոտակնաւորութիւնը քանի մը կատիւներէն անձեւ կը ձերբակալէ։

Էլիւսի նախարար Բեմալիլ փաշայ, Հայոց Պատրիարքարանն ուղղած է հարցար տուակ, ուրոյ հարցումը Պէյ պաշարի վերջին հրկիցելոց օգնութեան պիտի դորժածուի։

Վերջին օրերուն, Պաթմուի մէջ առատօրէն ձիւն տեղացել է։

Կրէտէն կ'իմացունեն թէ, գիւղացի մը, հին Լէթօյի մօտ երկու մարմարեայ արձաններ գտնուէր։ Մին կընկերայացունէ մարդ մը՝ ծառի մը յիշած, ուրուն արմին վրայ օձ մը փաթկուած է։ Միւսը կը ներկայացունէ կին մը սքողեալ։ Այլ ձեռքին վրայ դարձած է օձ մը, ուրուն սպիտակաւ երեւած է։ Աւերած են նոյնպէս այս վերջին արձանին զլուին և բաղաւորները։

Իզմիր 13/27 Մայիս 1884
Յարգելի Խմբագիր Արշալոյս
Պատուական լրագրոյ .

Գաղափար Ս. Հոսիսիմեանց
Վարժարանի շինութեան պատ-
ուելի յանձնաժողովոյ Տեղեւոր
մէջ զարմացմամբ կարգացի իմ
անունս՝ որպէս թէ զըստած և
մերժած լինիմ հանդանակու-
թեան մէջ տրամադրուած 13
ոսկին . աւելի եւս զարմանալի
թուեցաւ ինձ երբ այնպիսի յոյ-
տարարութեան մը ներքեւ Յանձ-
նաժողովոյ բոլոր անդամաց ստո-
րագրութիւնները տեսայ . . .

Ես բնաւ մերժած չեմ նուէր
մը որ աղքատին կենսական տար-
րին պիտի օգնէ, սակայն չեմ
կարող անխառն յարձակմանց և
անտեղի հրատարակութեանց ալ
առկա խանութիւն և իմ պատի-
ւըս բարձրանալու հնարակել-
թեան և քիչ մը մտք երեւի տոյն
ատելութեան, սակայն ինչպիսի ար-
գէն Արշալոյսի նախորդ թիւե-
րէն միայն մէջ յատուկ նամու-
կով մը պարգևատրուած էր, թէ ես
բնաւ ստորագրութիւն չունիմ
հանդանակութեան տեսակին մէջ
և ոչ իսկ մէկու մը արտօնու-
թիւն տուած եմ այս մասին, և
ստոր պատճառներն բացատրե-
ուած էին, թէ «Լոյս»-ի մէջ հը-
րատարակուած յօդուածի մէջ ա-
ռարկութիւնը բարոյական ստու էր,
առարկութիւն մը՝ որով կը ծա-
նուցուէր թէ իմ կողմէ ստորա-
գրուած նուէրն չ'վճարելու հա-
մար աղքատին վարչութիւնն չը-
վառահէր 400 ոսկինոց մար-
հակին . «Արշալոյս»-ի յիշեալ
նամակը կը յաւելուր նաեւ թէ
ո՞վ որ կարող է իմ ստորագր-
ութիւնն մէջ բերել, պահանջ-
ուած գումարին տանապայտիկը
պիտի վճարուի և այլն .

Արդ, ինչպէս որ կը տեսնուի,
«Լոյս»-ի յօդուածին առեւտու-
տանութիւնն իւր իրկին զահերն
ունէր, այսինքն թէ՛ ես կ'ամ-
բաստանուէի և թէ՛ աղղ. վար-
չութիւնն, իսկ հաւատարի եմ որ
վարչութիւնն իրեն ևս ստուգու-
թիւն չ'ըմբռնէր բան մը որ բը-
նաւ տեղի ունեցած չէ, սակայն
անկարելի էր ինձ այնպիսի հը-
րատարակութիւններէ ետեւ ո՛ր
և է դուրս մը վճարել, վասնզի
այն ատեն իբրեւ իմ յանձնարար
վրայ զընկալող պիտի նկատուէի .
Աստի ներկայիս բողոքելով
տեղեկագրէն և ստոր հեղինակ
յանձնաժողովին դէմ կը յայտ-
նեմ .

Ա. Թէ՛ ես միշտ պարտաւոր
եմ սերտ մտնակցելու աղղա-
յին տոյն տեսակ նուիրատուու-
թեանց, ինչպէս միշտ և ամեն
տեղ փորձով հաստատած եմ
զայս .

Բ. Թէ՛ ես չեմ, և ոչ ոք կա-
րող է բռնի որ կրնամ լինիլ, այն
կարգի անհատներէ, որոնք աղ-
գաւորաբար կը կարծեն թէ աղ-
ղին աղքատ մանկուայն յատ-
կացեալ բաւական մեծ կապ գու-
մար մը իրենց համար հաւաք-
ուած լինի

Գ. Թէ՛ որովհետեւ հանգանա-
կութեան տեսակին մէջ ոչ ստո-
րագրութիւն ունիմ և ոչ այս
մասին արտօնութիւն մը, բնա-
կան է որ չ'վճարեմ պահանջը-
ուած գումարը . բայց նկատե-
լով որ միշտ աղղին օգնելու փա-
վաքողներէն եմ, կը յայտարա-
րեմ թէ միշտ պարտաւոր եմ
յիշեալ գումարին տանապայ-
տիկը վճարել եթէ ստորագրու-
թիւնն ապագայուցի, դարձեալ
պարտաւոր եմ 13 ոսկի տալու
եթէ աղղ. վարչութիւնն պաշ-

տօնապէս հերքէ «Լոյս»-ի յօդ-
ուածին առարկութիւնն, որով
թէ ես և թէ վարչութիւնն ամ-
բաստանութեան զերծ կը մնանք
և դպրոցն ալ քիչ մը կ'օգտուի .
Ահաւասիկ եղանակ մը, զոր
յուրը դատողութիւնը խիստ օրի-
նաւոր և խիստ արդար կը դռնէ,
և զոր սակայն պատուելի յանձ-
նաժողովն չ'ապագայ և Բեք-
ուանէ դժբաղդաբար .

ՄԱՐԿԱԼԱՅԱՆ Ի. ԲԵՔԱՆ

ՉԱՆԱԶԱՆ Ի

Օ՛րհնէ՛ք Գեղեցիկ Իշխան . — Բառաստի-
տարի առաջ, այն ինչ Իրանա-
ցիք Անդրկով կառավարութեան
դէմ կը բողոքէին, նշանաւոր ա-
տենաբան և հայրենասէր Գանի-
էլ Օ՛րհնէ՛քն ունէին իրենց զըն-
կաւոր, որ շարունակ հրապա-
րակային տանախօսութեամբ կը
պաշտպանէր Իրանաստի իրա-
ւունքները .

Իւր հակառակորդները, երբ
տեսան որ Օ՛րհնէ՛քն օր քան օրէ
զօրութիւն և համարում կ'ըն-
տանայ ժողովրդեան մէջ և իւր
կուսակիցները կը բազմանան,
կ'ամբաստանեն զինքն և որով
միամենայ բանտարկութեան կը-
ղատապարտուի : Պատկառ. Ժե-
րուին, միամենայ բանտարկու-
թեան պատիժը կրելով երբ ար-
ձակուեցաւ, առաջին անգամ
հաղարտուր ունեւորացի ներկա-
յութեան տանախօսութիւն մը
ըրու և սա պէս սկսաւ խօսիլ . —
Գիտէ՛ք, սիրելի հայրենակիցք,
իմ հակառակորդացիք բաժնի ինչ
էր ինձ . «Իմ կեանքի ընթաց-
քէն մէկ տարին յաղթանակու-
թիւն մը, և ոչ այլ ինչ» .

Մանա՛ն Գեղեցիկ Իշխան . — Սօթն-
ամենայ օրերդ ինչ կարգաւ ըս-
կած է ք ք մը Ս. Գրոց առա-
ջին երեսներն ընթեւնելով, յան-
կարծ կ'ընդհատէ եւեթերցումն և
մարդ դառնալով կըսէ .
— Ուրեմն Արամ միտո՞վ էր
այն ատեն երկրիս վրայ .

— Այո, աղջիկս .

— Խեղճ մարդ, արդեօք որ-
քա՞ն կ'երկնէր Գողերէն .

Չ'ընկալէ՛ք Գեղեցիկ Իշխան . —
Այս խորագրով մտերս գիրք մը
հրատարակուած է Փարիզի մէջ,
որոյ հեղինակն անունն է Պ. Պ.
Փօկ : Հեղինակն այս գրքին մէջ
ամենաբարձր նիւթերու վրայ կը
ճառէ Գործնական կերպով և
այնպիսի իմաստալից մտք՝ որ
բոլոր աշխարհ կրնայ համամտի
լինի .

Այս գիրքն երեք մասերու
բաժնուած է .

Առաջին մասին տիտղոսն է
«Նկարագրութիւն երկնային մար-
մնոց և բնական գիտութեանց
ճաղման» .

Երկրորդին տիտղոսն է «Երեւ-
ր իմացականութիւնը ի մարդն և
ճաղումն իմացական մասնաւոր
կարողութեանց» .

Երրորդին տիտղոսն է «Մարդս
պէտք է արդեօք որ ինքն իրեն
ձգուի, թէ ոչ կրօնական դաւա-
նութեան մը կապուի» .

Խորագրին խորը մտնելէ առաջ
հեղինակն համառօտիւ և շտա-
պաւ կ'երգարական փիլիսոփայա-
կան բոլոր գրութիւնները և մինչև
մեր օրերն ընթացած առաջա-
րէքները կըրցողքնէ .

Յետոյ իր գրութիւնը կ'առա-
ջադէմ հիմն ընկնելով իրեն՝ բնա-
կան գիտութիւնները : Այսու
հանդերձ իր առաջադրած Դա-
ւանութիւնը բացարձակապէս նոր
չէ, որ կը կայանայ Վարդապե-

տութեան մը գործնականութիւնն
ընդունելուն մէջ, և կը հիմնուի ա-
նըրեւոյթ արդարութեան մը հա-
ւատքին վրայ, որ կըսէ «Ինչ որ
ընես, պիտի ըլլայ քեզի» .

Ինչպէս կը տեսնուի հին եւր-
ոպական փիլիսոփայութիւնը կը-
շտապէ այս վարդապետութիւնը .

Բայց սակայն, ճիշտ է ըսել
որ տեսակեալ նոր է տակաւին և
կերպ մը յանդգնութիւն : Ասկէ
կրնայ հասկցուիլ թէ հեղինակը
մտայ մեծ անկախութիւն մ'ու-
նի, և իր վարդապետած գաղա-
փարները կարի յոյժ համաձի-
ներ պիտի չահին, միանգամայն
այժմէն կրնայ գուշակուիլ թէ
իմաստասիրական յուզեալ բանա-
կաւեներու տեսիլ պիտի տան,
ինչպէս նաև կրնայ գուշակուիլ
թէ մեր այս հաստատած հրատա-
րակելու համար մեր կըրերն
գրից բարձրութեան, շատ ստակ
ունենալուն, աղէկ ուտել խմելուն
նախանձանկով՝ դիտուն, դրա-
զէս, առտուածարուն և երկու
հարկուքանեւ հինք Զեյթուն-
հեղինակ՝ Տէր Արժանապատիւ
մը զայրոյթն պիտի . . . զարթոն-
ալ .

Մարգարէ՛ք Գեղեցիկ Իշխան . — Անցեալ
1883, Մարտ ամսոյ 2ին Գաղղիոյ
մէջ կը մեռնէր մարդատեսց ծե-
րունի Բիլիլ մը, տարթոր Վէնստան
անունով, որ 1870 թուականէն
իվեր բողոքողն մենակեալ կեանք
մէջ կը վերստէ : Այս մարդը մեծ
հաշակ հանած էր ժամանակաւ,
հարած ըլլալով գլխացաւի և յո-
գացաւի դէմ ելեւթարական մա-
տաններ, բայց արդէն երկար
ատենէ ի վեր չէր գործադէր իր
արուեստը : Այս վերջին տարե-
ներու մահաւանդ բողոքողն
ընդհատած էր իր յարաբերու-
թիւնը մարդոց հետ, և ամբողջ
օրերով իր սենեկին մէջ փակած
կը մնար : Հաղիւ ամիսը մէկ կամ
երկու անգամ տունէն կ'ելլէր
երկրային վերջապահ ժամերուն :
Երբ մեռաւ, իր ուղղակի ժա-
ռանգորդք, եղբորորդիներ, ներ-
կայացան ժառանգութեան տի-
րանաւոր, բայց ինքնապիտ (բեք-
ի) կտակ մը գտնուեցաւ որ կարգի-
ւէր զիրենք ժառանգելէ :
Ահաւասիկ կտակը .

«Ութ յոսնկար հաղար ութ
հարիւր ութսուն երկու» . —

«Այս է իմ կտակ :

«Այս բոլորն, ուր կը գրեմ
զայս, կրնամ հաստատել որ ու-
ռող եմ մարմնով, բայց չեմ
համարձակիր եղբունս թէ միտ-
քով առողջ ըլլամ . ուրիշներուն
կը թողում մ'այս ծիծաղալարժ յա-
ւակութիւնս» .

«Եթե անտուն հաղար Զրանքի
գրամագրուի մ'ունիմ» Որքան
արցունքներ, որքան ստուծիւն
ներ և մատնութիւններ կրնայի
գնել այսքան գումարով մ'է : Նախ
անածեցի այս գումարն Ալեքսան-
դրէ (Հասարակայ օգնութիւն)
ընկերութեան կտակել, բայց ըսի
իւրովի .

«Զի՛ք փրկի՛մ»

«Մարդկային յեղի ճշմարիտ
բարեքներն են պատերազմն ու
քղեքան» .

«Եւ ապա, երախտալիտական
պարտք մ'ունիմ վճարելու իմ
սիրելի կնոջս, Մէլէսին Մէլանի,
որ կըրնակի չեղտեմ ուր

«Ենձի կարծածն աւելի մեծ
հաճոյք մ'ըրաւ, այլինքն առ-
տու մը զիս հոս ձգեց և ալ չե-
բեւեցաւ :

«Այս բարեգործութեան ի յի-
շատակ բնդհանուր կտակաւոր
կը կարգեմ զինքը :

«Այսու ամենայնիւ, այս կտա-
կիս յոտուի պայման մը կը դնեմ,
այսինքն, մեռնելէս վերջ երբ ու-
րինական պայմանաւոր վերջա-
նայ, անմիջապէս տանանայ :

«Այս կերպով, ապահով եմ որ
դոնէ մարդ մը պիտի ցաւի մահ-
ուանս վրայ :

Մարգարէ՛ք ՏԵՐԵՐՈՐ ՎԵՆՍԱՆ
Յ. Գ. — Որ (այսինքն Բեք) բնաւ
տեղի չունի ինքզինքն, յանդիմա-
նելու թէ իր հիւանդներէն երբեք
մէկին կեանքն աղատած է» (*)

Այս կտակին ընթերցման վրայ
ժառանգորդաց տրամաւորութիւնը
ստուծի կեղաւ, բայց ինչպէս որ
գրուածքը մտքի պայմանաւորու-
թեան անմիտելի նշաններ-ունի,
կըրնային թէ տարբոր խելագա-
րած էր այս կտակն յորինած մի-
ջոյն, և թէ հեռաւարտ պէտք
էր իրը անընդունելի և անդոր-
ձադրելի նկատելէ :

Բարեքի քաղաքային դատա-
րանի երկրորդ սենեակն այս դա-
տով զբաղած է առայժմ :

Մանա՛ն Գեղեցիկ Իշխան . — Նիւ-
եօքէն Մայիս 13 թուականաւ
եկած հեռագիրներ կը մտնուցա-
նեն ահուգող մը, որ կըսէին Ա-
մերիկայի գանձային չընկալանայ
մէջ : Սթանտարտ լրագրոյ թըղ-
թակիցը կըսէ թէ, 1875էն իվեր
Նիւ-եօքի Ուալ Սթրիթ փո-
ղոցն երբեք պատահած չէր այն-
պիսի տեսարաններ, որք պա-
տահեցան երկէ, հեռագրեան
բաղմամբ իւր և մեծագումար միա-
նակութիւններու իրողութեամբ : Ա-
մեն փտահաւորութիւն վերջաւ, և
Պորտլան մէջ ճշմարիտ աղէտ մը
կըսէին : Առաջինն է Նեյքսթի-
թիւնը կ'առաջարկէ ընկերու-
թեան միանակութիւնը : Ուսկինքն
փոսայ է Պ. Սթենլի՛ն որ արհի-
միլիոնատէր մ'է և ծանօթ իր
ողորմախորութեամբ : Մէկուկէս
միլիոն տոլլարի կը հասնին հիւան-
դանոցներու և դպրոցներու տը-
ւած սորոմութիւնները : Այս
միանակութեան հետեւեցան անմի-
ջապէս ուրիշ երեք ևս, առաջին
կոյն և Ռաթլի, երկրորդ ձ.
Վիլիէմի մանկութիւնը : Ա-
սոնցմէ ետեւ իր վճարումները
դարեւեցուց Հալ և Թուլթ մեծ
գրամատուցը, և վերջապէս քիչ
մ'ետեւ լուսեցաւ Բեք-Ելէն-
(մայրաքաղաքի) գրամատան դո-
ուլը, որոյ նախագահն է Պ.
Սթենլի : Այս վերջինն անձամբ
երկաթուղոյ դժբաղդ շահագի-
տութիւններու մէջ մտած էր,
բայց անոր որ Բեք-Ելէն-Ելէն դը-
րամատան յանձնած են իրենց
գրամագրութիւնը, ամբողջապէս
պիտի վճարուին և կը յուսացուի
որ գրամատունն իր գործողու-
թեանց վերական, վասնզի իր ապ-
րիլ ամսոյ հաշուին նայելով 16
միլիոն տոլլար գանձած է : Մէլ-
Ելէն-Ելէն գրամատունէն ետեւ ու-
րիշ անակութիւններ ալ եղան :
Ասոնց մէջ է Տոնէլ Լաւուրն և
ընկ. որ բաղմամբ շահակցներ
ունի, որոց մէջ է Լոնտայի ա-
մերիկեան դաղմականութիւնը :

(*) Ուրիշ խօսքով ըսել կուզէ թէ
իր խնամոց յանձնած հիւանդնե-
րուն բոլորն ալ սպանել է :
Թ. Թ.

ԺԱՂՈՐԴԱՅԻՆ ԴԱՍԵՐ
Գ

ԳԻՆՏՈՒՄՆ (*)
Յղութեան ժամանակ ստեանց ար-
տարած հեղուկին յատկութիւնն
ընէ ալ ըստ Տոնէլի կըրարութեան
ըն-
ծայել լուս տեղեկութիւններ ապա-
ղայ կաթին փնտիր նախադատելու
համար, սակայն այն գիտականին
այս մասին զոտմ օրէնքները շատ
բացատրութիւններ ունենալով և մա-
նաւանդ Բրօքի Թոմօնի և Դոս-
թանի իր կողմանէ անվարէ հրա-
տարարուած լինելով, հարկ չենք
տեսնար աստարտ գետեղել զանոնք,
որք կրնան յոյժ երկարել զմեզ մեր
դասին մէջ, առանց՝ ծանրանալու
այս կէտին վրայ, փութանք ընկելու
թէ ինչ խնամք և հողածութիւն
պարտաւոր է տանել այն կինն յիլ՝
որ կաթնաւ լինել կուզէ :

— Ամեն յղի կին որ կը տեճայ
կաթնաւ լինել և անձաւոր անձին
զինցուցանել իւր մանուկը, պար-
տաւոր է նախ քան զկաթնաւու-
թիւն, խնամ տանել փութով այն
գործարանաց՝ որոնցով պիտի տանէ
նա իւր նորածինը . ուստի յղու-
թեան աւելց մէջ պարտաւոր է նա-
լուանալ միշտ իւր ստանալ ծայրն
օրով կամ ճաղողունայ մէջ շարուն-
անալ (glycérôle d'amidon), որով
զի ստիճքը կարծրանան և ազատ լինին
սպա այն ցաւալի փապարածներէն
կամ ճաթնաւորներէն որք կը պա-
տահին ընդհանրապէս զինցման ժա-
մանակ և կրնան մեծամեծ շարեաց
մայր լինել : Թէ որ պտուկներն ի
քնէ պորտաւոր են կամ ոչ ցցուած,
հարկ է առաջ առնել մարմնը ճշգ-
նել զանոնք և խտրուել և կամ մա-
տալիք դուրս ձգելու հեղի : Այն
դուանակ պարագայից մէջ օդտակար
կրնար լինել նաև ծիծերը ծծել տալ
մի մանկան կամ չնչահան արուակ-
ներ միշտ փակցուեն շոցա ծայրը,
անոնց ծաւալը մեծցունելու համար,
սակայն խոհեմութիւն կը համարենք
զգուշաւոր կացուցանել մեր մայրիկ-
ները սոյն միջոցներէն որք կրնան
երբեմն վաղահաս տղաբերը առնելու
փութանակ սոյնպիսի կասկածելի մի-
ջոցներու դիմելու բաւական է ըս-
տեանց ծայրը փակցուեն միայն
ձգական խոհէ շնուած շշտայ մը
(bout de sein) որ պտկողծին հեղի
ձնելով, պտկանց ազատապէս մեծ-
նալուն պատճառ կըրնին տակաւ :

Այն այս հողածութեանց կը յա-
ջորդէ ամենապիտաւոր կէտ մը ար-
ժանի ուշադրութեան, որ է անող-
ջապահութիւնը կաթնաւոր կնոջ : Ինչ-
պէս լինելու է այն ուրեմն .
Ամեն ծնողաբեր կին որ կաթն
կուտայ և անձամբ կը գինցուեն իւր
նորածինը, ունենալ նախ հարկ է
նախ խաղաղ և հանգարտ, զուարթ և
կանոնաւոր մի կեանք . ամեն օր
փորելի պտոյտ մը ընել յոյժ առող-
ջարար է նմա . լաւ օդ ծծելու և ա-
ռանց յղուութեան մարմնային մեղ-
միկ կըրթութիւններ քնելու է նա իւր
ստորակը զարթեցանելու համար .
կանոնակէկ և լաւ ննջելու է, գիշերը
շատ ծիծ չտալու պայմանաւ, որ-
պէս ինչ նա ընտա չմնայ :

Նորա կերակուրները լինելու են
զիւրաւարտ, սննդաբար և ոգեւորէն
հարկ չէ մասնաւոր կերակուր մը
սահմանել առ այս . հերիք է որ իւր
ուտելիքները չլինին ո՞չ բողոքողն
բանջարեղէն և ոչ ալ բողոքողն մը
սեղէն : Մասնաւոր առաւելութեամբ
կարելի է ուտել յաճախ ոսպ, կաթ-
նաւոր և նմանօրինակ կերակուր-
ներ որք շատ կաթնաբեր լինել կը-
կարծուին : Բոյնիկաց զարմիկ կրնայ
նա ըմպել ըրախառն գինի, վարդի
և նի օշտակ, մասնաւոր պատճառ-
կան տեսակ զարեղութիւն որ յոյժ կաթ-
նաբեր հոգակուած է . սակայն զինիւ
և դարեկուրը շարապար գործածելու
չէ բնաւ, զի ոգելից ըմպելիաց զեղ-
ծուի վտանգաւոր է կաթին և եր-
բեմն և մահաբեր թէ մօր և թէ
մանկան :

Վերջելեալ ըմպելիները թէ չըն-
են բուժել ծարաւը, մեր հոյ մոյ-
րերը մասնաւոր աղքատիկ և տնանկ
մայրերը պարտաւոր չեն զինել ու-

(*) Դոստանալու ինչն նախքան լինելու է

